

Historia Ogólnopolskiego Przeglądu Dziecięcej i Młodzieżowej Twórczości Literackiej LIPA

W tym roku w Bielsku-Białej odbędzie się XXVII Ogólnopolski i XLI Wojewódzki Przegląd Dziecięcej i Młodzieżowej Twórczości Literackiej „Lipa 2023”, któremu patronuje Prezydent Miasta Bielska-Białej. Pomysł zorganizowania przeglądu literackiego pod nazwą „Lipa” zrodził się 40 lat temu. Jego autorami byli Jan Picheta – wówczas instruktor szkoły literackiej działającej w klubie osiedlowym „Złote Łany” oraz ja, Irena Edelman – wówczas kierownik tego klubu, a obecnie dyrektor Spółdzielczego Centrum Kultury „Best”, głównego organizatora „Lipy”.

Początki nie zapowiadały takiego zainteresowania, jakim cieszy się „Lipa” od lat. Przegląd zaczynaliśmy z ponad 100 uczestnikami i kilkudziesięciostronicowym katalogiem z tekstami 45 laureatów. W pierwszych przeglądach brali udział uczniowie ze szkół podstawowych ówczesnego województwa bielskiego. Po kilku latach dołączyli do nich uczniowie szkół średnich z tegoż województwa. Przez parę lat organizowaliśmy także zamknięty konkurs dla „weteranów” przeglądu – laureatów „Lipy” – absolwentów szkół średnich, aby podtrzymać ich twórczą aktywność. W 1997 roku po raz pierwszy „Lipa” miała charakter ogólnopolski. Zawdzięczamy to Prof. Joannie Papuzińskiej z Polskiej Akademii Nauk, która rekomendowała nas w Ministerstwie Kultury i Sztuki, dzięki temu przez 13 lat byliśmy wspierani finansowo przez to ministerstwo. „Duchowym Ojcem Lipy” był Prof. Jarosław Rudniański – także z Polskiej Akademii Nauk, który patronował przeglądowi od pierwszej edycji i bywał kilkakrotnie podczas uroczystego finału naszej imprezy.

Od początku celem przeglądu było przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w kulturze, wykazanie zasady równych szans dla uczestników z małych miejscowości i ośrodków wojewódzkich, tworzenie warunków do rozwijania aktywności twórczej, doskonalenie umiejętności pisanie różnych form literackich w czasie warsztatów twórczych prowadzonych przez jurorów, promocja laureatów poprzez druk nagrodzonych utworów w lipowej antologii i cykliczną prezentację tekstów w lokalnych mediach oraz zainteresowanie dorosłych ekspresją literacką dzieci i młodzieży.

Z roku na rok nadsyłało coraz więcej prac. „Lipa” przyjęła się w środowisku; dzieci i młodzież zaakceptowały formę przeglądu i udowodniły swoim uczestnictwem, że jest im potrzebna. Już w latach 80. XX wieku ilość uczestników przybrała nieprzewidziane przez nas rozmiary. Średnio od 400 do 700 osób nadsyłało od 1200 do 2000 utworów lirycznych, prozatorskich i dramatycznych, a były lata, że nawet 800 uczniów brało udział w naszym przeglądzie.

Wśród nadsyłanych tekstów wyszukiwaliśmy prace, które warte były pokazania, nagradzaliśmy za świeżość spojrzenia, za wrażliwość, za oryginalną poetykę, dobry warsztat literacki itd. Próbowaliśmy w każdym, w miarę dobrym utworze zauważyć jego najlepszą stronę. Okazją do dalszych poszukiwań były – prowadzone od początku przez wybitnych krytyków – warsztaty literackie, które zawsze odbywają się podczas jesienno-finału „Lipy”. W zeszłym roku laureaci wzięli udział w panelu dyskusyjnym prowadzonym przez Tomasza Jastruna.

Jurorami przeglądu lub też gośćmi honorowymi byli m.in. Ernest Bryll, Anna Janko, Piotr Matywiecki, Krystyna Miłobędzka, Marek Mlicki, Tadeusz Mocarski, Tadeusz Olszewski, Tadeusz Śliwiak, ks. prof. Józef Tischner, Michał Zabłocki. Spotkania z nimi były dla laureatów okazją nie tylko do wysłuchania rad, ale również do podzielenia się swoimi spostrzeżeniami i refleksjami. Od lat 90. XX wieku jury pracuje w stałym składzie: przewodniczący Tomasz Jastrun, Jan Picheta, Juliusz Wątroba oraz niżej podpisana (sekretarz jury). Każdemu podsumowaniu towarzyszył koncert poezji w wykonaniu gwiazd, m.in.: Michała Bajora, Jacka Kaczmarskiego, Krzysztofa Maciejowskiego, Janusza Radka, zespołu Raz Dwa Trzy, Beaty Rybotyckiej, Andrzeja Sikorowskiego, Starego Dobrego Małżeństwa, Grzegorza Turnaua, Jacka Wójcickiego i w ostatnich latach Czesława Mozila.

Od dwudziestu sześciu lat w podsumowaniu przeglądu uczestniczy 100 laureatów wyłonionych przez jury oraz zaproszeni goście, poloniści, opiekunowie, przedstawiciele mediów – ogółem około 200 osób. Współpraca z panią profesor Joanną Papuzińską w pierwszych latach i obecnie z Tomaszem Jastrunem (od kilkunastu lat przewodniczącym jury) oraz wyżej wymienionymi jurorami była i jest gwarancją wysokiego poziomu naszego przeglądu.

Z założenia nie chcemy z literatury robić wyścigów czy zawodów sportowych, dlatego nie przyznajemy nagród głównych i wyróżnień, lecz sto nagród równorzędnych. Każda ze 100 nagrodzonych osób otrzymuje „lipowy” katalog z własnym utworem, a ponadto nagrody książkowe z indywidualnymi dedykacjami autorstwa jurorów. Wręczaniu nagród towarzyszy od pierwszej „Lipy” ekscytująca muzyka grającego na fortepianie kompozytora Janusza Kohuta. Wszystko to tworzy atmosferę literackiego święta. Jest to możliwe dzięki dofinansowaniu przez naszego Patrona, Prezydenta Miasta Bielska-Białej, Spółdzielnię Mieszkaniową „Złote Łany” – organizatora „Lipy” oraz Aqua SA i Therma SA – naszych stałych sponsorów.

Przez dwadzieścia pięć lat prace nadsyłane były z całej Polski, zarówno z dużych aglomeracji, tj. Warszawy, Krakowa, Trójmiasta, Białegostoku, Koszalina, Lublina, Łodzi, Gorzowa Wielkopolskiego, Katowic, Radomia, Rybnika, Szczecina, Tych, Wrocławia, Zakopanego itp., jak i małych miejscowości – m.in. Brzeźnicy, Hanuska, Kleszczowa, Kluczy, Kowarów, Marzenina, Międzyrzecza Podlaskiego, Międzyrzecza, Namysłina, Piekutowa, Piły, Radomska, Radzionkowa, Rumi, Skwierzyny, Suchedniowa, Supraśla, Łosic, Twardogóry, Unisławia Pomorskiego, Wejherowa, Więcborka, Witnicy, Wrzeszczyny, Wschowy czy Żywca.

Doczekaliśmy się kilku prac studenckich na temat naszej imprezy, otrzymaliśmy nagrody i wyróżnienia z Ministerstwa Kultury, ale najważniejsze jest to, że coraz więcej laureatów „Lipy” wydaje już własne tomiki. Laureatkami pierwszej „Lipy” były m. in. znana aktorka Narodowego Starego Teatru Ewa Kaim, historyk sztuki i autor książek o sztuce i wystaw artystycznych w Nowym Jorku Maurycy Kulak, autorka tekstów do musicali Janusza Kohuta, poetka Aleksandra Chrystowska. W naszym przeglądzie wielokrotnie nagradzani byli: aktorka Teatru Polskiego w Bielsku-Białej, scenografka i pisarka Edyta Duda-Olechowska, krakowski artysta plastyk Wojciech Książek, etnolog, poeta, prozaik, malarz Szymon Broda, swego czasu najmłodszy polski profesor, poeta Janusz Bujnicki, autorka kilku tomów wierszy Antonina Lisiecka, autor książki prozatorskiej, filolog Gracjan Pająk, prof. filologii słowiańskiej Uniwersytetu Warszawskiego Patrycjusz Pająk, prof. filologii polskiej w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie Katarzyna Wądołny-Tatar, dramaturg, prozaik i reporter, autor głośnej książki „Kołchoz im. Adama Mickiewicza” i sztuk teatralnych, dwukrotny laureat głównej Gdyńskiej Nagrody Dramaturgicznej Artur Pałyga, badacz starodruków, pilot i żeglarz, prozaik Jerzy Kąkol z San Diego (CA), kierowniczka zespołu tańca nowoczesnego w Uniwersytecie Harvarda, a obecnie dr historii sztuki w McGill University w Montrealu Anna Piotrowska, doktorantka Massachusetts Institute of Technology, poetka i tłumaczka Julia Dziubek, artysta plastyk i fotografik, laureat wielu nagród międzynarodowych (obecnie mieszkaniec Japonii) Sławomir Rumiak, autorka książek poetyckich i powieści, laureatka nagrody Stanisława Lema oraz Fundacji Kościelskich Jolanta Stefko, prozaik Aksan Sadik Ridha Hassan, pisarka Izabela Jagosz, parokrotny reprezentant młodzieży polskiej podczas sesji Rady Europy, prozaik Jerzy Ziemacki, poeta Jakub Nowak (mieszkaniec irlandzkiego miasta Limerick), bielskie poetki Katarzyna Argasińska, Renata Morawska, Aneta Ryncarz, dziennikarki – Beata Indi Tyrna (Cieszyn) i Małgorzata Mrowiec (Kraków), dziennikarze warszawscy – Marcin i Mikołaj Kozłowski oraz Grzegorz Markowski („Szkło kontaktowe”) i wielu innych.

Dyrektorka Spółdzielczego Centrum Kultury BEST
przy Spółdzielni Mieszkaniowej „Złote Łany”
Irena Edelman

Oto, co o „Lipie” sądzą znany poeta Tomasz Jastrun i ceniony dramaturg Artur Pałyga:

Lipa to niezwykła, ważna impreza, z czterdziestoletnią tradycją. Ma zasięg ogólnopolski, ale na szczęście nie stosuje miar sportowych – jest aż sto równorzędnych nagród. I tak powinno być tam, gdzie mamy do czynienia z dziećmi, mało odpornymi na porażkę, i ze sztuką – z natury niewymierną. Dzisiaj, gdy znikają literackie pisma, gdy poezja i proza mają coraz mniej miejsca w życiu, a literackie talenty nie mają gdzie się rozwijać, „Lipa” ma ogromne znaczenie, gdy chodzi o podtrzymanie literackich tradycji w Polsce. „Lipa” inspiruje i zachęca młodych ludzi do zajmowania się sztuką. Nie przypadkiem w konkursie przeważają dzieci z małych miasteczek, a nawet ze wsi. Pan Bóg bowiem sieje talentami po całej Polsce i nie wybiera miejsc, a tym właśnie dzieciom z małych ośrodków zwykle najtrudniej ocalić własną wrażliwość i swój talent. Spotkanie w Bielsku-Białej daje im nadzieję i siłę. Forma podsumowania przeglądu w Spółdzielczym Centrum Kultury „Best”, uroczyste wręczenie nagród, spotkania, warsztaty literackie, występy artystyczne, w końcu zbiór nagrodzonych utworów – książka, która jest dzieckiem „Lipy”, to wszystko staje się dla młodych ludzi wielką artystyczną przygodą i często określa na zawsze ich stosunek do świata.

Tomasz Jastrun
przewodniczący jury

Wyrośłem pod tą „Lipą”. Wydaje mi się, że każdy, kto pisze, musi mieć taki czas, kiedy się mobilizuje, taki czas ikonopisania. Każda konfrontacja z innymi piszącymi daje do tego okazję. Każda taka informacja jest pożyteczna, pouczająca i powoduje ruch myśli, wyrwa z ciszy szuflady, choć oczywiście naraża na niebezpieczeństwo odrzucenia. To było bardzo, bardzo ważne, zobaczyć, że mój tekst został wybrany do publikacji i wydrukowany. Nie zgadzam się z opiniami, że jeśli ktoś ma pisać, to będzie pisał bez względu na wszystko. „Lipa” daje poczucie sensu temu całemu pisaniu, wskazuje, co dobre, co złe. Nadaje wartość. Daje dobry początek. Jest przygotowaniem do czegoś, co się ma szansę narodzić.

Artur Pałyga